HAKEMLİ MAKALE

BOBİ FRS İLE VUK'TAKİ DEĞERLEME ÖLÇÜLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI[1]

COMPARISON OF THE VALUATION MEASUREMENTS IN BOBI FRS AND VUK

Halil ŞENEL[*]

İlker Kıymetli ŞEN[**]

ÖZ

Ülkelerin muhasebe sistemlerinin ve yerel mevzuatlarının genel anlamda farklılık arz etmesi nedeniyle uluslararası alandaki uygulamalarla uyum sağlayabileyecek bir raporlama dilinin oluşturulması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu anlamda Türkiye'de birçok çalışma yapılmış olup, Türkiye'deki muhasebe uygulamalarının standartlaşması yönünde yapılan nihai çalışmalar sonucunda Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı (BOBİ FRS) 29 Temmuz 2017 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe konulmuştur. Türkiye'de finansal raporlama standartları haricinde muhasebe uygulamalarına yön veren Vergi Usul Kanunu (VUK) hükümleri ile Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği (MSUGT) hükümlerinin de geniş bir uygulama alanı bulunmaktadır. İktisadi

ABSTRACT

Due to the general differences in accounting systems and local legislation of countries, the need to create a reporting language that can comply with international practices has emerged. In this sense, many studies have been carried out in Turkey, and as a result of the final studies on the standardization of accounting practices in Turkey, the Financial Reporting Standard for Large and Medium-Sized Enterprises (BOBİ FRS) was published and put into effect on July 29, 2017. In Turkey, in addition to financial reporting standards, the provisions of the Tax Procedure Law (VUK) and the Accounting System Application General Communiqué (MSUGT), which guide accounting practices, also have a wide application area. Valuation transactions, which express the process

[*] Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Muhasebe ve Denetim Bölümü; Vergi Müfettişi, Hazine ve Maliye Bakanlığı, halil.senel@istanbulticaret.edu.tr, ORC-ID: 0009-0006-0715-7926.

[**] Prof. Dr. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Muhasebe ve Denetim Bölümü, ilksen@ticaret.edu.tr, ORC-ID: 0000-0001-6175-3397.

Kıymetli Şen, İ., Şenel, H. (Eylül 2024). Bobi Frs ile Vuk'taki Değerleme Ölçülerinin Karşılaştırılması, *Vergi Raporu, 300,* (117-138).

[1] Bu makale İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe ve Denetim Bölümü Yüksek Lisans Programı bünyesinde Prof. Dr. İlker Kıymetli Şen danışmanlığında, yüksek lisans öğrencisi Halil Şenel tarafından hazırlanan "Büyük Ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı İle Vergi Usul Kanunu'ndaki Değerleme Farklılıklarının Finansal Tablolara Etkileri" konulu yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

M.G.T.: ***17.07.2024*** */ M.K.T.:* ***26.08.2024***

kıymetlerin belli bir zaman dilimi içinde değerlerinin belli bir para cinsinden belirleme sürecini ifade eden değerleme işlemlerinin farklı usullerle hareket eden düzenlemelerdeki yaklaşım anlayışları nedeniyle farklı sonuçlar ortaya çıkarması, finansal tablolarda yer alan verilerin ve bilanço yapılarının farklı şekilde yorumlanmasına neden olmaktadır. Bu çalışmada VUK ve BOBİ FRS değerleme hükümleri ve hesapların değerlemesinde kullanılan değerleme ölçülerinin karşılaştırılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: BOBİ FRS, MSUGT, VUK, Değerleme.

JEL Sınıflandırma Kodları: M40, M41, M48.

of determining the values of economic assets in terms of a certain currency within a certain period of time, produce different results due to the approaches in the regulations acting with different methods, causing the data and balance sheet structures in the financial statements to be interpreted differently.

In this study, it is aimed to compare the VUK and BOBİ FRS valuation provisions and the valuation measures used in the valuation of accounts.

Key Words: BOBİ FRS, VUK, MSUGT, Valuation.

JEL Classification Codes: M40, M41, M48.

GİRİŞ

Muhasebe uygulamalarında uluslararası anlamda standardizasyonun sağlanması özellikle sermaye hareketlerinin globalleşmesi ve çok uluslu şirketlerin sayılarının artması gibi nedenlerle çok önem kazanmış olup, Türkiye'de bu yönde yapılan çalışmalar neticesinde sade, anlaşılabilir, ortak bir değer oluşturabilecek bir finansal raporlama sistemi olan ve vergi mevzuatında yer alan muhasebe süreçlerinin daha modernize bir halini yansıtan BOBİ FRS, 29 Temmuz 2017 tarihinde 30138 (Mükerrer) Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak 2018 yılı itibariyle uygulanmak üzere yürürlüğe girmiştir. BOBİ FRS'nin amacı, finansal tablolardaki bilgilerin işletmenin gerçek durumunu yansıtacak şekilde gerçeğe uygun ve anlaşılabilir şekilde sunulmasını sağlamaktır.

İşletmelerin finansal tablolarında yer alan bilgiler, işletmeyle ilgili rasyonel kararlar alacak tüm ilgililer açısından işletmenin genel finansal durumu, faaliyet sonuçları ve karlılığı hakkında gerçeğe uygun ve objektif veriler sunmalıdır. Ancak finansal bilgilerde sağlıklı ve gerçekçi bir sonuç elde etme noktasında Vergi Kanunları ile muhasebe standartları uygulamalarının anlayış farklılıkları önemli bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle işletmelerin varlık ve kaynaklarının değerlerinin doğru ve güvenilir bir şekilde tespit edilmesi en önemli konuların başında gelmektedir.

İktisadi kıymetlerin belli bir zaman dilimi içinde değerlerinin belli bir para cinsinden belirleme sürecini ifade eden değerleme işlemi subjektif nitelikli bir kavramdır. Değerleme işlemini ölçüm olarak tanımlayan standartlar, VUK'un kural bazlı ve ağırlıklı insiyatif tanımayan hükümlerinden ziyade ilke bazlı bir anlayışla hareket etmektedir. Hem vergi mevzuatında hem de standartlarda esas alınan uygulamalara göre değerleme ölçütlerinin subjektif yapısı nedeniyle değer biçme işlemleri farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıkları asgari düzeye indirebilmek varlık ve kaynakların gerçeğe uygun değerlerini belirleyecek ortak nitelikte değerleme ölçütlerinin varlığı ile mümkündür.

Bu çalışmada, değerleme hükümlerinin, VUK ve BOBİ FRS açısından irdelenmesi ve değerleme ölçülerinin karşılaştırılması hususunda açıklamalar yapılacaktır.

1- VUK VE BOBİ FRS'DE YER ALAN DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ

1.1- VUK'da Yer Alan Değerleme Ölçüleri

VUK, "değerlemenin teklik ilkesi"ni benimsemiştir. Değerlemede iktisadi kıymetlerin herbiri-

nin tek başına dikkate alınması gerekir. Bir başka ifade ile işletmenin aktif ve pasifi bütün bir halde değerlemeye tabi tutulamaz. İşletmede bulunan iktisadi kıymetler; nakit, banka hesapları, menkul kıymetler, alacak ve borçlar, emtialar, demirbaşlar vs. özelliklerine ve belirlenen ölçülere göre ayrı ayrı değerlemeye tabi tutulur. İktisadi kıymetlerin değerlemesinde kullanılacak ölçünün mutlaka VUK'da sayılan değerleme ölçülerinden birisi olması ve mezkûr kanunda belirlenen şartları sağlaması gerekir. Kanun mükelleflere değerleme ölçüsünde herhangi bir esneklik bırakmamıştır (Özyer, 2018: 596).

Değerleme ölçülerine yönelik açıklamalar VUK'un 261. ve müteakip maddelerinde sayılmıştır. Aşağıda VUK'da yer alan değerleme ölçülerine ilişkin açıklamalar yer almaktadır.

1.1.1-Maliyet Bedeli

Maliyet bedeli, VUK'un 262. maddesinde, "İktisadi bir kıymetin iktisap edilmesi veyahut değerinin artırılması münasebetiyle yapılan ödemelerle bunlara müteferri bilumum giderlerin toplamını ifade eder." şeklinde tanımlanmıştır. VUK'un 262. maddesinde yer alan maliyet bedeli tanımından hareketle maliyet bedelinin çeşitli unsurlara sahip olduğu anlaşılmaktadır. İşletmenin iktisadi kıymetin elde edilmesi için yaptığı ödemeler; eğer iktisadi kıymet satın alınmış ise maliyet bedeli, satın alma bedeli ve varsa iktisadi kıymetin satın alınması sırasında ortaya çıkan vergiler ile diğer giderlerden (nakliye, sigorta, komisyon vb.) oluşur. İktisadi kıymet imal edilmiş ise maliyet bedeli, imalat sırasında ödenen bedeller ile diğer imalat giderlerinden oluşur (BDK, 2021: 362).

İktisadi bir kıymetin satın alınmasından sonra yapılan ödemelerin kıymetin maliyet bedeline eklenmesi için yapılan giderin iktisadi kıymetin değerini artırıcı bir fonksiyona sahip olması gerekir. Vergi idaresi iktisap tarihinden hesap dönemi sonuna kadar yani bilanço gününe kadar oluşan müteferri giderlerin maliyete aktarılması gerektiğini kabul eder. Ayrıca iktisadi kıymetin korunması veya saklanması gibi değer artırıcı nitelikte olmayan giderlerin iktisadi kıymetin maliyet bedeli ile ilişkilendirilmeden doğrudan gider yazılması gerekir (Özyer, 2018: 598).

Maliyet bedeli ile değerlenecek olan iktisadi kıymetler ise şunlardır: Gayrimenkuller, Gayrimenkullerin mütemmim cüzleri ve teferruatı, Gemiler ve Diğer Taşıtlar, Tesisat ve Makineler, Zirai mahsuller ve hayvanlar, Demirbaş Eşya, Özel Maliyet Bedeli, Gayrimaddi Haklar ve Emtia.

1.1.2- Borsa Rayici

Borsa rayici, VUK'un 263. maddesinde; *"Gerek menkul kıymetler ve kambiyo borsasına, gerekse ticaret borsalarına kayıtlı olan iktisadi kıymetlerin değerlemeden evvelki son muamele gününde borsadaki muamelelerinin ortalama değerlerini ifade eder."* şeklinde tanımlanmıştır. Madde hükmünde yer alan borsadan kastedilen Türkiye'de kurulmuş olan menkul kıymet, vadeli işlem ve ticaret borsalarıdır.

Türkiye'de faaliyet gösteren başlıca borsalar şunlardır (Özyer, 2018: 600):

- *"Kıymetli madenler ve altın piyasası ile menkul kıymetlerin işlem gördüğü Borsa İstanbul (BİST),*
- *Türkiye Ticaret Odaları ve Borsalar Birliği (TOBB) bünyesindeki zirai ürünler ve hayvan borsaları."*

Borsa rayici ile değerlenecek iktisadi kıymetler VUK'da borsa rayici ile değerleneceği belirtilen ve Türkiye'de kurulu borsalarda işlem gören iktisadi kıymetlerdir. İktisadi kıymetin uluslararası borsalarda işlem görmesine rağmen Türkiye'de kurulu bir borsada işlem görmemesi halinde (Eurobondlar gibi) borsa rayici ile değerlenmesi mümkün olmayacaktır. Bu durumda VUK'un 279. maddesine göre değerleme, menkul kıymetin alış bedeline, menkul kıymetinde vadesinden değerleme gününe kadar elde edilecek kıst getirinin eklenmesi ile yapılmalıdır (BDR, 2017: 169).

VUK'un 279. maddesine göre alış bedeli ile değerlenmesi gereken menkul kıymetler dışındaki menkul kıymetler borsa rayici ile değerlenir. Borsa rayici ile değerlenecek menkul kıymetler şunlardır: Tahviller, Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler, Finansman Bonoları, Banka Bonoları ve Banka Garantili Bonoları, Hazine Bonoları ve Devlet Tahvilleri, İpotekli Borç Senetleri, Fon portföyünün % 51'i Türkiye' de kurulmamış şirketlerin hisse senetlerinden oluşan A tipi yatırım fonu katılma belgeleri ve Konut Sertifikaları.

1.1.3- Tasarruf Değeri

Tasarruf Değeri, VUK'un 264. maddesinde; *"Bir iktisadi kıymetin değerleme gününde sahibi için arz ettiği gerçek değerdir."* şeklinde tanımlanmıştır.

Söz konusu bu kanuni ifade, subjektif bir anlam taşımakla birlikte, VUK'un 281. ve 285. maddelerinde tasarruf değerinin nasıl uygulanacağına dair bazı açıklamalar yapılmıştır. Buna göre, tasarruf değeri ile değerleme aşağıdaki haller için öngörülmüştür (Ergin, 2016: 16):

- *"Mevduat veya kredi sözleşmelerine bağlı alacak ve borçlar,*
- *Vadesi gelmemiş olan senede bağlı ticari alacak ve borçlar (isteğe bağlı),*
- *Banka, banker ile sigorta şirketlerinin alacak ve borçları,*
- *Şüpheli alacaklar" (Gürboğa, Atabey ve Vural, 2014: 182).*

Tasarruf değerinin genel anlamda bilimsel ve kesin sonuç veren bir ölçüt olmaması göz önüne alındığında mali bilançoların hazırlanmasında ve mali karın tespitinde geniş bir uygulama alanı bulamamıştır.

1.1.4- Mukayyet (Kayıtlı) Değer

Mukayyet değer, VUK'un 265. maddesinde; *"Bir iktisadi kıymetin muhasebe kayıtlarında gösterilen hesap değeridir."* şeklinde tanımlanmıştır.

Mukayyet değerle değerlenecek iktisadi kıymetler; Değersiz alacaklar ve TL cinsinden avanslar da dâhil alacak ve borçlar, Aktifleştirilen ilk tesis ve taazzuv giderleri ile peştemallıklar, Aktif geçici hesap kıymetleri, Gelecek yıllar için peşin ödenen giderler, Tahakkuk eden ancak tahsil edilmemiş hasılatlar, Pasif geçici hesap kıymetleri, Gelecek yıllar için peşin tahsil edilmiş hasılat, Tahakkuk eden ancak ödenmemiş giderler (Gider tahakkukları) ve Karşılıklardır (BDK, 2021: 366).

Senede bağlı alacak ve borçların, reeskonta tabi tutulmamaları halinde değerleme ölçüsünün mukayyet değer olması gerekir (Özyer, 2018: 602).

1.1.5- İtibari (Nominal) Değer

İtibari değer, VUK'un 266. maddesinde; *"Her nevi senetlerle esham ve tahvillerin üzerinde yazılı olan değerlerdir."* şeklinde tanımlanmıştır.

İtibari değer ile değerlenecek iktisadi kıymetler şunlardır: TL cinsinden kasa mevcudu ve eshamlı şirketler ve iktisadi kamu müesseselerince çıkarılan tahviller.

İtibari değerle değerlenmesi gereken hisse senedi ve tahviller, şirketlerin kendileri tarafından ihraç ettiği hisse senedi ve tahvillerdir. Şirketlerin, aktifinde başka kurum veya kişilerin ihraç ettiği hisse senedi ve tahvillerin bulunması halinde bu kıymetlerin VUK'un 279. maddesine göre değerlemeleri gerekir (Özyer, 2018: 602).

1.1.6- Vergi Değeri

Vergi değeri, VUK'un 268. maddesinde; *"Bina ve arazinin Emlâk Vergisi Kanunu'nun 29 uncu maddesine göre tespit edilen değeridir."* şeklinde tanımlanmıştır.

Vergi değeri, iktisadi işletmelere dâhil olan bina ve arazinin maliyet bedelinin tam olarak bilinmemesi halinde bir değerleme ölçüsü olarak kabul edilmektedir. Mesela bir kişinin elinde ticari işletmesinin aktifine almak istediği bir arazinin maliyet bedeli ile ilgili tevsik edici bir belge

bulunmamaktadır. Dolayısıyla aktife alınmak istenen ancak maliyeti tam olarak bilinmeyen bu arazinin kıymeti emlak vergisi beyanında bildirilen vergi değeri esas alınarak belirlenir (Özyer, 2018: 603).

Vergi değeri sadece bina ve arazi için söz konusu olan bir değerdir. Vergi değerinde, emlak vergisi tarhiyatında bina ve arazide belli ölçülere bağlı olarak mükellefçe beyan edilen değer esas alınır. Bu değerin asgari sınırları yine belli ölçülere göre tespit edilir (Yılmaz, 2000: 44).

1.1.7- Rayiç Bedel

Rayiç bedel, VUK'un mükerrer 266. maddesinde; *"Bir iktisadi kıymetin değerleme günündeki normal alım satım değeridir."* şeklinde tanımlanmıştır. Madde metninde geçen "normal" sözcüğü ile iktisadi kıymetin fiyatının belirlenmesinde arz ve talebin serbestçe karşılaşıp fiyatın oluştuğu durumların kastedildiği anlaşılmaktadır. Rayiç bedelin vergi değeri açısından önemini bulunmakta olup, vergi değerinde gayrimenkuller için rayiç bedel esas alınır (Özyer, 2018: 603).

Rayiç bedelin tespitinde satıcının satış anında alıcıdan talep ettiği bedelle birlikte alıcının vereceği bedel de göz önüne alınarak piyasada satışa konu olan aynı nitelikteki malların alım-satım bedelleri esas alınır (Yılmaz, 2000: 25).

1.1.8- Emsal Bedeli ve Emsal Ücreti

Emsal bedel, VUK'un 267. maddesinde; *"Gerçek bedeli olmayan veya bilinmeyen veyahut doğru olarak tespit edilemeyen bir malın, değerleme gününde satılması halinde emsaline nazaran haiz olacağı değerdir."* şeklinde tanımlanmıştır.

Emsal bedeli ölçüsünün uygulanabilmesi için, değerleme konusu malın gerçek değerinin; belli olmaması veya bilinmemesi veya doğru olarak tespit edilememesi gerekir. Emsal bedel tespitinde öncelikle "işletme içi" emsaller göz önünde bulundurulur; işletme içi emsallere ilişkin herhangi bir veri bulunmuyorsa "takdir esası" ile "işletme dışı" doneler de dâhil olmak üzere kıymetin emsal bedelinin tespitine ulaşılır (BDK, 2021: 367).

VUK uyarınca emsal bedelin uygulanması mükellefler tarafından sıra dâhilinde yapılmalı ve emsal bedeli ölçüsünün uygulanmasında VUK'un 267. maddesinde belirtilen ortalama fiyat esası, maliyet bedeli esası ve takdir esası uygulanmalıdır.

Birinci Sıra (Ortalama fiyat esası): *"Aynı cins ve nevideki mallardan sıra ile değerlemenin yapılacağı ayda veya bir evvelki veya bir daha evvelki aylarda satış yapılmışsa, emsal bedeli bu satışların miktar ve tutarına göre mükellef tarafından çıkarılacak olan "Ortalama satış fiyatı" ile hesaplanır. Bu esasın uygulanması için, aylık satış miktarının, emsal bedeli tayin olunacak her bir malın miktarına nazaran %25'ten az olmaması şarttır"* (VUK, 1961: Madde 267).

İkinci sıra (Maliyet bedeli esası): *"Emsal bedeli belli edilecek malın, maliyet bedeli bilinir veya çıkarılması mümkün olursa, bu takdirde mükellef bu maliyet bedeline, toptan satışlar için % 5, perakende satışlar için %10 ilave etmek suretiyle emsal bedelini bizzat belli eder"* (VUK, 1961: Madde 267).

Üçüncü sıra (Takdir esası): *"Yukarıda yazılı esaslara göre belli edilemeyen emsal bedelleri ilgililerin müracaatı üzerine takdir komisyonunca takdir yolu ile belli edilir. Takdirler, maliyet bedeli ve piyasa kıymetleri araştırılmak ve kullanılmış eşya için ayrıca yıpranma dereceleri nazara alınmak suretiyle yapılır"* (VUK, 1961: Madde 267).

1.1.9- Alış Bedeli

Alış bedeli, VUK'un 268/A. maddesinde; *"Bir iktisadi kıymetin satın alma bedelidir. İktisadi bir kıymetin iktisap edilmesi ile ilgili diğer giderler alış bedeline dâhil değildir."* şeklinde tanımlanmıştır.

Alış bedeli ile değerlenecek menkul kıymetler; Hisse senetleri, fon portföyünün en az yüzde

51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri ve Borsa rayici bulunmayan, getirisi ihraç edenin kar ve zararına bağlı olarak doğan ve değerleme günü itibariyle hesaplanması mümkün olmayan menkul kıymetlerdir (BDR, 2017: 176).

1.2- BOBİ FRS'de Yer Alan Değerleme Ölçüleri

BOBİ FRS'de değerleme kavramı ölçüm olarak ifade edilmiştir. Ölçüm; finansal tablolarda yer alan unsurların tahakkuk etmesi sonucunda kayıtlarda gösterilen parasal değerlerinin belirlenmesi işlemini ifade eder. Ölçümleme ise, belirlenen parasal değerlere uygulanacak ölçüm esasının seçilmesini ve bu ölçüm esaslarında uygulamanın nasıl olacağını içerir. BOBİ FRS, varlıklar ve yükümlülükler için ölçüm tarihinde kullanılması gereken değerleme ölçütlerini her bir bölümde ayrıca açıklamıştır (Köy, 2021: 25).

1.2.1- Maliyet Bedeli (Tarihi Maliyet)

BOBİ FRS kapsamında maliyet bedeli; *"Varlıklar açısından maliyet bedeli, varlığın elde edilmesi sırasında ödenmiş olan nakit veya nakit benzerlerinin tutarı veya varlığın elde edilmesi karşılığında verilen nakit olmayan varlıkların değeridir. Yükümlülükler açısından maliyet bedeli ise, yükümlülüğün üstlenildiği tarihte, yükümlülüğe karşılık elde edilen nakit veya nakit benzerlerinin tutarı ya da alınan nakit olmayan varlıkların gerçeğe uygun değeri veya bazı durumlarda yükümlülüğün yerine getirilmesi için işletmenin normal faaliyet döngüsü içerisinde ödemesi beklenen nakit veya nakit benzerlerinin tutarıdır."* şeklinde ifade edilmiştir (BOBİ FRS, 2021: parag.1.35).

BOBİ FRS'ye göre varlık ve yükümlülükler için gerçeğe uygun değer gibi bir ölçüm esası belirlenmediği durumlarda ise varlık ve yükümlülükler ilk kayda almada maliyet bedeliyle (tarihi maliyet) ölçülür (BOBİ FRS, 2021: parag.1.34).

1.2.2- Net Gerçekleşebilir Değer

BOBİ FRS kapsamında net gerçekleşebilir değer, olağan işletme faaliyetleri kapsamında tahmini satış fiyatından, tahmini tamamlanma maliyetlerinin ve satışın gerçekleşmesi için gerekli olan tahmini giderlerinin toplamının çıkarılmasıyla elde edilir (BOBİ FRS, 2021: parag.6.4).

1.2.3- Bugünkü Değer

BOBİ FRS kapsamında bugünkü değer; *"Olağan iş akışı çerçevesinde gelecekteki net nakit akışlarının indirgenmiş bugünkü değerinin cari tahmini"* olarak tanımlanmıştır (BOBİ FRS, 2021: Ek-9 Tanımlar).

BOBİ FRS, bugünkü değer hesaplamasında kullanılan iskonto oranını, paranın zaman değeri ve gelecekteki nakit akış tahminlerinin belirlenmesi sırasında göz önünde bulundurulmamış olan varlığa özgü risklere ilişkin cari piyasa değerlendirmelerini yansıtan vergi öncesi oran olarak tanımlamıştır (BOBİ FRS, 2021: parag.18.22).

1.2.4- Gerçeğe Uygun Değer

BOBİ FRS kapsamında gerçeğe uygun değer; *"Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli taraflar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir yükümlülüğün yerine getirilmesi durumunda ortaya çıkabilecek tutar"* olarak ifade edilmiştir (BOBİ FRS, 2021: parag.1.36).

Gerçeğe uygun değer belirlenirken öncelikle aynı veya benzer bir varlığın aktif piyasada işlem gördüğü cari fiyat esas alınır. Bu fiyatın mevcut olmaması durumunda, bilgili ve istekli taraflar arasında karşılıklı müzakere ortamında aynı veya benzer bir varlık veya yükümlülüğe ilişkin yakın zamanda gerçekleşen işlemin fiyatı kullanılır. Varlığın aktif bir piyasasının bulunmaması ve aynı veya benzer bir varlık için yakın zamanda yapılan bir işlem sonucunda gerçeğe uygun değerinin elde edilememesi durumunda gerçeğe uygun değer, bir değerleme yöntemi kullanılarak tahmin edilir. Değerleme tekniğinin kullanılmasının

amacı, normal şartlarda karşılıklı müzakere ortamında ölçüm tarihinde gerçekleşen bir işlemde işlem fiyatının ne olabileceğini tahmin etmektir (BOBİ FRS, 2021: parag.9.27).

1.2.5- Defter Değeri

BOBİ FRS kapsamında defter değeri; *"Bir varlığın ya da yükümlülüğün Finansal Durum Tablosundaki değeri"* olarak tanımlanmıştır (BOBİ FRS, 2021: Ek-9 Tanımlar).

1.2.6- Kullanım Değeri

BOBİ FRS kapsamında kullanım değeri; *"Bir varlıktan elde edilmesi beklenen gelecekteki nakit akışlarının bugünkü değeri"* olarak tanımlanmıştır (BOBİ FRS, 2021: parag.18.15).

Kullanım değerinin hesaplanması iki adımdan oluşmaktadır. İlk olarak varlığın kullanımı süresince ve elden çıkarılmasından elde edilmesi beklenen nakit giriş ve çıkışları tahmin edilir, ikinci olarak söz konusu nakit akışlarına uygun iskonto oranı uygulanarak bugünkü değer hesaplanır (BOBİ FRS, 2021: parag.18.17).

1.2.7- İtibari Değer

BOBİ FRS kapsamında itibari değer; *"Alacak ve borçların vadesinde taşıdığı değer"* olarak tanımlanmıştır (BOBİ FRS, 2021: Ek-9 Tanımlar).

1.2.8- Geri Kazanılabilir Tutar

BOBİ FRS kapsamında geri kazanılabilir tutar, varlığın (veya nakit yaratan birimin) gerçeğe uygun değerinden satış maliyetleri düşüldükten sonra elde edilen değer ile kullanım değerinden büyük olanıdır (BOBİ FRS, 2021: parag.18.3).

1.2.9- Yeniden Değerlenmiş Tutar

BOBİ FRS kapsamında, yeniden değerlenmiş tutar, yeniden değerleme tarihindeki gerçeğe uygun değerdir. Bu tarihten sonra varlığın yeniden değerlenmiş tutarı; varlığın yeniden değerleme tarihindeki gerçeğe uygun değerinden, yeniden değerleme tarihinden sonraki birikmiş amortisman tutarı ve birikmiş değer düşüklüğü zararının düşülmesiyle hesaplanır (BOBİ FRS, 2021: parag.12.16).

1.2.10- Peşin Fiyat

BOBİ FRS kapsamında peşin fiyat; *"İşletme peşin ödeme yapmış olsaydı ödeyeceği fiyat"* olarak tanımlanmıştır (BOBİ FRS, 2021: parag.12.9).

1.2.11- İtfa Edilmiş Değer

BOBİ FRS kapsamında itfa edilmiş değer; "*Bir finansal varlık veya yükümlülüğün her bir raporlama dönemi sonu itibarıyla itfa edilmiş değeri; finansal varlığın veya finansal yükümlülüğün ilk kayda alma sırasında belirlenen değerinin, eksi anapara geri ödemelerinin, artı veya eksi ilk defa finansal tablolara alındığındaki tutar ile vadesindeki tutar arasındaki fark üzerinden etkin faiz yöntemi kullanılarak hesaplanan toplam itfa tutarının, eksi, finansal varlıklar için, değer düşüklüğü veya tahsil edilememe olasılığından kaynaklanan tüm indirimlerin net tutarı"* olarak açıklanmıştır (BOBİ FRS, 2021: parag.9.14).

2- VUK'A VE BOBİ FRS'YE GÖRE DEĞERLEME ÖLÇÜLERİNİN UYGULANMASI

Bu bölümde VUK'da ve BOBİ FRS'de yer alan değerleme ölçülerinin varlık, yükümlülük ve özkaynak kalemleri bazında ne şekilde uygulanacağına dair ayrıntılara yer verilmiş ve bahse konu bilanço kalemlerinin değerlemesinde özellik arz eden konulara değinilmiştir.

2.1- VUK'da Yer Alan Değerleme Ölçülerinin Uygulanması

2.1.1- Dönen Varlıklar

-Hazır değerler: TL cinsinden kasa mevcudu ve düzenlenen çekler, VUK'un 284. maddesi hükmü gereğince itibari değeriyle yani üzerinde yazılı olan değer ile değerlenir. Yabancı paraların

mevzuat hükmü doğrultusunda borsa rayici ile değerlenmesi gerekirken 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu (SPK)'nin 67. maddesinde belirlenen niteliklerde bir kambiyo borsası olmaması nedeniyle, VUK'un 280. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca yabancı paraların değerleneceği kurlar Maliye Bakanlığı'nca tespit edilir (Özyer, 2018: 601). Ayrıca 130 sıra no'lu VUK Genel Tebliği'nde açıklandığı üzere, Bakanlık tarafından değerleme gününde kur ilan edilmediği durumlarda, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) tarafından tespit ve ilan olunan kurların değerlemelerde esas alınması gerekir (BDR, 2017: 169).

-Menkul Kıymetler: VUK'un 279. maddesinde; *"Hisse senetleri ile fon portföyünün en az %51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri alış bedeliyle, bunlar dışında kalan her türlü menkul kıymet borsa rayici ile değerlenir. Borsa rayici yoksa veya borsa rayicinin muvazaalı bir şekilde oluştuğu anlaşılırsa değerlemeye esas bedel, menkul kıymetin alış bedeline vadesinde elde edilecek gelirin (kur farkları dâhil) iktisap tarihinden değerleme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi suretiyle hesaplanır. Ancak, borsa rayici bulunmayan, getirisi ihraç edenin kar ve zararına bağlı olarak doğan ve değerleme günü itibariyle hesaplanması mümkün olmayan menkul kıymetler, alış bedeli ile değerlenir."* hükmü yer almaktadır.

Borsa rayici ile değerlenecek menkul kıymetler; varlığa dayalı menkul kıymetler, finansman bonoları, devlet tahvili, hazine bonosu, gelir ortaklığı senedi ve özel sektör tahvilleridir (Erkan ve Okutmuş, 2018: 71).

- Ticari Alacaklar: VUK'un 281. maddesinde yer alan alacakların değerlemesine ilişkin hüküm doğrultusunda alacakların mukayyet değerleriyle değerleneceği, mevduat veya kredi sözleşmelerine müstenit alacakların ise değerleme gününe kadar hesaplanacak faizleriyle birlikte dikkate alınacağı belirtilmiştir. Buna ilaveten vadesi gelmemiş olan senede bağlı alacakların değerleme günündeki kıymetine indirgenmesi gerektiği ve bu kıymetin hesaplanmasında senetteki faiz oranının, eğer faiz oranı bulunmuyorsa TCMB'nin resmi iskonto haddinin uygulanacağı belirtilmiştir.

Değerlemeye tabi olan alacak ve borçların senetli veya senetsiz olmalarının değerleme ölçütü açısından bir önemi yoktur. Ancak bu kapsama giren alacak ve borçların TL cinsinden olması gerekir. Alacak ve borçların senede bağlı olması halinde vergi mevzuatı mükelleflere senede bağlı olan kıymetlerin mukayyet değerlerinden değerleme gününde sahip olduğu kıymetine indirgeme imkânı sunar (Özyer, 2018: 692). İleri düzenleme tarihli (vadeli) çekler, muhasebenin özün önceliği kavramı gereği alacak senedi sıfatına sahip olup, 30.04.2013 tarih ve VUK-64/2013-9 sayılı VUK sirkülerinde, uygulama birliğinin sağlanması amacıyla ileri düzenleme tarihli çeklerin değerleme gününde vadesi gelmemiş senede bağlı alacak ve borçlar için uygulanması öngörülen reeskont uygulamasından yararlanabileceği belirtilmiştir.

-Diğer Alacaklar: Diğer alacaklar, mukayyet bedeli ile değerlenir. Döviz cinsinden alacakların mukayyet bedeli, Maliye Bakanlığı'nca yayımlanan döviz alış kuru ile yapılacak kur değerlemesine göre düzeltilir. Yapılan kur değerleme işlemi sonucu bulunan kur farkları, ilgili dönemin kurum kazancının tespitinde kur farkı gelir/gideri olarak gelir tablosu hesaplarında dikkate alınır (Küçük, 2016: 86-87).

- **Stoklar**: VUK'un 274. maddesine göre emtia, maliyet bedeli ile değerlenir. Maliyet bedeli, iktisadi bir kıymetin edinilmesi veya değerinin artırılması amacıyla yapılan ödemeler ve diğer tüm giderlerden oluşur. Emtianın değerleme günündeki satış fiyatının, maliyet bedeline göre %10 ve daha fazla bir düşüklük gösterdiği hallerde VUK'un 267. maddesinin ikinci sırasındaki usul hariç olmak üzere maliyet bedeli yerine emsal bedel ölçüsü uygulanır (BDK, 2021: 404).

Bir emtianın maliyet bedeli; satın alma bedeli, nakliye, yükleme vb. giderler, sigorta giderleri, depolama giderleri ve komisyon giderlerinden oluşur (BDR, 2017: 212). Emtianın satın alınıp işletme stoklarına girdiği tarihe kadar oluşan kur farklarının maliyete intikal ettirilmesi zorunlu iken finansman amacıyla bankalardan kullanılan krediler için ödenen faiz ve komisyon giderlerinden dönem sonu stoklarına pay verilmesi ise zorunluluk değildir (238 Sıra No'lu VUK Genel Tebliği, 1995: B-Dönem Sonu Stoklarının Değerlemesi İle İlgili Hususlar).

Emtianın değerlemesinde kullanılacak maliyet bedelinin hangi yönteme göre belirleneceği VUK'da açıkça düzenlenmemiştir. VUK'un 274. maddesinde stok değerleme yöntemlerinden hangisinin uygulanacağına ilişkin açık bir düzenleme bulunmamakla birlikte VUK 176 sıra no'lu Genel Tebliği, maliyet bedellerinin tespitinde temel fiili maliyetin esas alınmasını öngörmüştür (Özyer, 2018: 640).

Fiili Maliyet Yöntemi, stokların gerçek maliyet bedeli ile değerlenmesi yöntemidir. Bu yöntemde değerleme gününde işletmede mevcut emtianın maliyet bedellerinin net olarak tespit edilmesi ve gerçek maliyetleri üzerinden değerlemeye tabi tutulması esastır. Satışa konu ürün çeşitleri çok fazla olan işletmelerde bu yöntemin uygulanması zordur (Gürboğa, Atabey ve Vural, 2014: 195).

- Gelecek Aylara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları: VUK'un 283. maddesine göre; gelecek hesap dönemine ait olduğu halde peşin olarak ödenen giderler ile cari hesap dönemine ait olup, henüz tahsil edilmemiş gelirlerin, aktif geçici hesaplarda mukayyet bedeliyle izlenir (BDK, 2021: 486).

2.1.2- Duran Varlıklar

- Mali Duran Varlıklar: İşletmenin diğer şirketlerdeki yönetime ya da ortaklık politikalarının belirlenmesine katılmak amacıyla edindiği en fazla %50 oranında olan sermaye payları veya oy hakları iştirakler hesabında, işletmenin %50 oranından fazla sermaye ya da oy hakkında sahip olduğu sermaye payları bağlı ortaklıklar hesabında, iştiraklerdeki sermaye payları aranan asgari yüzdeleri taşımayan ve uzun vadede elde tutulması amaçlanan hisse senetleri ve menkul kıymetler bağlı menkul kıymetler hesabında izlenir (Gücenme, 2002: 254).

VUK'a göre hisse senetleri ile temsil edilen iştirak payları, alış değeri ile değerlenir. Hisse senedi ile temsil edilmeyen iştirak paylarının değerlemesi VUK'ta özel olarak düzenlenmemiştir (Doğan, 2010: 190). Hisse senetleriyle temsil edilmeyen ortaklık paylarının borsa rayici olmadığından mukayyet değerle değerlenmesi yoluna gidilir (Öztürk, 2006: 98).

- Maddi Duran Varlıklar: VUK'un 269. Maddesine göre iktisadi işletmelere dâhil bilumum gayrimenkuller ve gayrimenkuller gibi değerlenen diğer iktisadi kıymetler maliyet bedeli ile değerleneceği anılan maddede ayrıca vurgulanmıştır. Tapu Sicili Tüzüğü'nün 8. maddesine göre; gayrimenkul mülkiyetinin konusu şunlardır; *"Arazi, kat mülkiyeti kütüğüne kayıtlı bağımsız bölümler, tapu kütüğünde ayrı sayfaya kaydedilen bağımsız ve sürekli haklar"* (BDK, 2021: 376).

VUK 269. maddesinde; gayrimenkullerin mütemmim cüzüleri ve teferruatı, tesisat ve makinalar, gemiler ve diğer taşıtlar ile gayrimaddi hakların gayrimenkuller gibi değerleneceği belirtilmiştir (Özyer, 2018: 619).

Gayrimenkul ve gayrimenkul gibi değerlenen iktisadi kıymetlerin maliyet bedeline dâhil edilmesi gereken giderlerin başında satın alma bedeli gelmektedir. VUK'un 272. maddesine göre; gayrimenkulün edinimi sonrasında oluşan normal bakım, onarım ve temizlik masrafları dışında, gayrimenkulün genişletilmesi veya ekonomik değerinin sürekli arttırılması amacıyla yapılan harcamaların gayrimenkulün maliyetine eklenmesi gerekir (Şimşek, Özkök ve Gündüz, 2013: 28).

Maddi duran varlıkların iktisabı, satın alınması, imalatı veya inşası halinde emlak alımında ödenen tapu harcı ve taşıt alım vergisi VUK'un 270. maddesi gereği gider ya da maliyete aktarılır. Yine faaliyetleri binek otomobillerin kiralanması olmayan işletmelerin KDVK'nın 30/b maddesi ve 60 no'lu KDV Sirküleri gereğince binek oto alımında yüklendikleri KDV'yi gider ya da maliyet olarak dikkate alabilecekleri konusunda seçimlik hakları vardır (Akyol ve Küçük, 2001: 769).

Finansmanda kullanılan kredi faiz giderleri ile döviz kredisiyle temin edilen sabit kıymetler nedeniyle oluşan kur farkların maliyet bedeline dâhil edilip edilmeyeceğiyle ilgili VUK 163 sıra no'lu Genel Tebliğ'de açıklamalar yapılmıştır. Konu ile ilgili bu tebliğde yer alan açıklamalar şu şekildedir: *"Yatırımların finansmanında kullanılan krediler ile ilgili faizlerden kuruluş dönemine ait olanların sabit kıymetle birlikte amortisman yoluyla itfa edilmek üzere yatırım maliyetine eklenmesi gerekmekte; işletme dönemine ait olanların ise, ilgili bulundukları yıllarda doğrudan gider yazılması ya da maliyete eklenerek amortismana tabi tutulması gerekir. Döviz kredisi kullanılarak yurt dışından sabit kıymet ithal edilmesi sırasında veya sonradan bu kıymetlere ilişkin borç taksitlerinin değerlemesi dolayısıyla ortaya çıkan kur farklarından, sabit kıymetin iktisap edildiği dönem sonuna kadar olanların, kıymetin maliyetine eklenmesi zorunlu bulunmakta; aynı kıymetlerle ilgili söz konusu dönemden sonra ortaya çıkan kur farklarının ise, ait oldukları yıllarda doğrudan gider yazılması ya da maliyete eklenerek amortismana tabi tutulması gerekir"* (163 Seri No'lu VUK Genel Tebliği, 1985: 1-2).

- Maddi Olmayan Duran Varlıklar: VUK'un 269. maddesine göre, gayri maddi haklar maliyet bedeliyle değerlenir. VUK'un 282. maddesinde şerefiyenin mukayyet değeriyle değerleneceği ve VUK'un 326. maddesinde şerefiye ve kuruluş ve örgütlenme giderlerinin mukayyet değerleri üzerinden eşit miktarlarda ve beş yıl içinde itfa olunacağı belirtilmiştir. Belirli bir tutarın üzerindeki şerefiye tutarının aktifleştirilmesi zorunlu iken, kuruluş ve örgütlenme giderlerinin aktifleştirilmesi sadece kurumlar vergisi mükellefleri için geçerlidir (BDK, 2021: 485).

- Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar: Özel tükenmeye tabi duran varlıklar maliyet bedeli ile değerlenir ve bu tutarla bilançoda gösterilir (Küçük, 2016: 128).

2.1.3- Yabancı Kaynaklar

- Mali Borçlar: VUK'un 281. ve 285. maddeleri uyarınca, değerleme günü itibariyle vadesi gelmemiş mevduat ve kredi sözleşmelerine dayalı alacak ve borçlar, değerleme gününe kadar hesaplanacak faizleriyle birlikte dikkate alınır. Mevduat/kredi sözleşmelerine dayalı borçların değerlemelerinde dikkate alınacak faiz oranları, ilgili bankanın bahse konu sözleşmelere uyguladığı faiz oranlarıdır. Dolayısıyla mevduat ve krediler, belirlenen faiz oranı üzerinden değerleme gününe kadar geçen süre dikkate alınarak hesaplanan faiz tutarları, gelir veya gider olarak dönem kazancının tespitinde dikkate alınır (Işık, 2012: 134).

VUK'un 280. maddesine göre yabancı para cinsinden olan banka kredileri bilanço günü Maliye Bakanlığı tarafından belirlenen kurlarla değerlemeye tabi tutulur. TL cinsinden kredi borçları ise VUK'un 285. maddesine göre mukayyet değerle değerlenir. Borçların dönem sonu değerlemesinde, bilanço gününe kadar işlemiş olan vade kısmına faiz hesaplanır ve bu faizler hem kredi borcuna eklenir, hem de ilgili oldukları dönemde finansman gideri olarak dikkate alınır (Erkan ve Okutmuş, 2018: 193).

- Ticari Borçlar: Senetsiz alacak ve borçlar, VUK'un 281. ve 285. maddeleri uyarınca mukayyet değeriyle değerlenirler. Değerlemeye tabi senetsiz alacak/borç döviz cinsinden ise yabancı paralar gibi değerlemeye tabi tutulur ve değerle-

me sonucu ortaya çıkan kur farkı geliri veya zararı gelir-gider hesaplarına intikal ettirilir (BDK, 2021: 475).

- Diğer Borçlar: Ortaklara, iştiraklere, bağlı ortaklıklara ve personele olan borçlardan oluşmaktadır. Ortaklara (iştirakler ve bağlı ortaklıklar dâhil) ve personele borçların değerlemesinde ticari borç değerleme ölçüleri aynen geçerlidir. Borçlar mukayyet bedeli ile değerlenir. Döviz cinsinden borçların dönem sonu değerlemesinde mukayyet bedeli, Maliye Bakanlığı tarafından yayımlanan döviz alış kuru esas alınarak yapılacak kur değerlemesi sonucuna göre düzeltilir (Küçük, 2016: 179-180).

- Borç ve Gider Karşılıkları: Karşılıklar ile ilgili VUK'un 288. maddesinde açıklamalar yapılmıştır. Mezkûr maddede konu ile ilgili; *"Hâsıl olan veya husulü beklenen fakat miktarı katiyetle kestirilemeyen ve teşebbüs için bir borç mahiyetini arz eden belli bazı zararları karşılamak maksadıyla hesaben ayrılan meblağlara karşılık denir. Karşılıklar mukayyet değerleriyle pasifleştirilmek suretiyle değerlenir."* açıklaması yapılmıştır.

- Gelecek Aylara/Yıllara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları: VUK'un 287. maddesinde; "*Gelecek hesap dönemlerine ait olarak peşin tahsil olunan hasılat ile cari hesap dönemine ait olup henüz ödenmemiş olan giderler mukayyet değerleri üzerinden pasifleştirilmek suretiyle değerlenir."* hükmü yer alır.

2.1.4- Özkaynaklar

-Özkaynaklar (Özsermaye): Özkaynak hesapları, işletme varlıklarının ve borçlarının defter değerleri tespit edildikten bu değerler arasındaki farktan oluşmakta olup, özkaynak kalemlerinin tamamı mukayyet bedelle değerlenerek bilançoya aktarılır (Gücenme, 2002: 314).

2.2-BOBİ FRS'de Yer Alan Değerleme Ölçülerinin Uygulanması

2.2.1- Dönen Varlıklar

- Nakit ve Nakit Benzerleri: TL kasası gerek ilk muhasebeleştirmede gerekse izleyen dönemlerde itibari değerle değerlenir. TL cinsinden bankalardaki vadesiz mevduat ile üç aydan kısa vadeli mevduatlar kayıtlı değer ile değerlenmektedir. Yabancı paralı kasa hesabı ve mevduatlar, parasal kalem olduğundan, ilk muhasebeleştirmede işlem tarihindeki spot kur üzerinden, dönem sonunda ise dönem sonundaki spot kur üzerinden değerlenir. Kurlarda meydana gelen değişmeden kaynaklı kur farkı kazanç ve kayıpları oluştukları dönemde kar veya zarara yansıtılır (Özerhan ve Sultanoğlu, 2018: 29).

Bir değerin nakit ve benzeri olarak tanımlanabilmesi için vadesinin en fazla 3 ay olması gerekir. Alınan çekler vadesiz ise veya alınan çeklerin vade süresi en fazla 3 ay ise nakit ve benzeri olarak tanımlanır. Eğer vadeli çekin vadesi 3 ayı geçiyorsa, bu grupta sınıflandırılmaz. Vadesi 3 ayı geçen çekler ticari alacak sınıfında değerlendirilir (Acar, Usul, Dinç ve Demirci, 2019: 19). Alınan çekler itibari değer ile değerlenirken yabancı paralı çekler ise işlem tarihindeki spot kur üzerinden, dönem sonunda ise dönem sonundaki spot kur üzerinden değerlenir (Özerhan ve Sultanoğlu, 2018: 29).

BOBİ FRS'ye göre TL ve döviz cinsinden vadeli banka mevduatları ilk muhasebeleştirmede gerçeğe uygun değer ile kayıt altına alınır. TL cinsinden mevduatların dönem sonu değerlemesinde ise "etkin faiz ile itfa edilmiş maliyet" esası uygulanır. Döviz cinsinden mevduatların dönem sonu değerlemesinde vade farkı (faiz) ve kur farkı hesaplaması yapılır. Vade farkının hesaplanmasında etkin faiz yöntemi dikkate alınırken, döviz tutarı için ise gerçeğe uygun değeri üzerinden işlem yapılır. Nakit ve nakit benzerleri başlığı altında olan diğer hazır değerlerin BOBİ FRS uyarınca gerçeğe uygun değer ile değerlenmesi gerekir (Yücel, Öncü, Akcan, 2020: 25-26).

- Finansal Yatırımlar: Özkaynak araçlarına yapılan yatırım ile yatırım yapılan işletme üzerinde kontrol, önemli etki veya müşterek kontrol

gibi bir netice ortaya çıkarsa yapılan bu yatırım sırasıyla bağlı ortaklık, iştirak ya da müşterek girişim olarak kabul edilir. Ancak özkaynak aracına yapılan bu yatırım bir bağlı ortaklık, iştirak veya müşterek girişim olarak değerlendirilmediği sürece, bu bölüm kapsamında sınıflandırılır (BOBİ FRS, Modül 9 Finansal Araçlar ve Özkaynaklar: 8).

Finansal araçlar, bir işletmenin bir finansal varlığının, başka bir işletmenin de bir finansal yükümlülüğünün veya özkaynak aracının artmasına neden olan sözleşmelerdir (BOBİ FRS, Modül 9 Finansal Araçlar ve Özkaynaklar: 1). Finansal araçlar; finansal varlıklar (kasa, banka, çekler, alıcılar, alacak senetleri menkul kıymetler), finansal yükümlülükler (mali borçlar, ticari borçlar) ve muhasebeleştirilmemiş ancak belirli şartları taşıyan türev finansal araçlardan (vadeli işlem sözleşmeleri) oluşur (Özbirecikli, Kıymetli Şen ve Tüm, 2020: 156).

BOBİ FRS'ye uygun finansal durum tablosunda dönen ve duran varlıklar grubunda raporlanan finansal yatırımlar; borçlanma araçları, özkaynak araçları ve diğer finansal araçlardan oluşur.

BOBİ FRS'nin "Finansal Araçlar ve Özkaynaklar" bölümünün 12. paragrafında borçlanma araçlarının, ilk kaydedilmesinde, işlem maliyetleri de dâhil edilerek işlem fiyatları üzerinden ölçülmesi gerektiği, işlem maliyetlerinin ise aracılara, danışmanlara ödenen ücret gibi bir finansal varlığın veya yükümlülüğün edinimiyle, ihracıyla ya da elden çıkarılmasıyla ilişkilendirilebilen ek maliyetler olduğu belirtilmiştir. İşlem fiyatları üzerinden kayda alınan borçlanma araçları, her raporlama döneminin sonunda etkin faiz yöntemi ile hesaplanan itfa edilmiş değeri ile ölçülür (Özerhan ve Sultanoğlu, 2018: 38).

İşletme tarafından başka bir işletmenin özkaynak araçlarına (özkaynak paylarına) yapılan yatırımlar, eğer bu özkaynak araçları borsada ve/veya diğer organize piyasalarda işlem görüyorsa, ilk kayda almada işlem fiyatından, dönem sonunda ise gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülür. Türkiye'de şirketlerin özkaynak paylarının alım-satım faaliyetlerinin yürütüldüğü teşkilatlanmış işlem platformu statüsünde sadece BİST bulunmaktadır (BOBİ FRS, Modül 9 Finansal Araçlar ve Özkaynaklar: 52).

İşletme tarafından başka bir işletmenin özkaynak araçlarına (özkaynak paylarına) yapılan yatırımlar, eğer bu özkaynak araçları borsada ve/veya diğer organize piyasalarda işlem görmüyorsa, ilk kayda almada işlem fiyatından, sonraki ölçümlerde maliyet değeri üzerinden ölçülür (Özbirecikli, Kıymetli Şen ve Tüm, 2020: 168).

BOBİ FRS'nin "Finansal Araçlar ve Özkaynaklar" bölümünün 26. paragrafı uyarınca, diğer finansal araçlar hem ilk kayda almada hem de sonraki dönemlerde gerçeğe uygun değerleri üzerinden ölçülerek ölçüm farkları "Finansal Yatırımlar Değer Artış Kazançları" veya "Finansal Yatırımlar Değer Azalış Zararları" kalemlerinde kâr veya zarara yansıtılır (BOBİ FRS, 2021: parag.9.26).

-Ticari Alacaklar: Alacakların değerlemesinde, değerleme ölçütü olarak belirleyici unsur ticari alacakların sahip olduğu vadedir. Vadesi bir yıl ve daha kısa olan alacaklar kısa vadeli, bir yıldan uzun vadeli alacaklar ise uzun vadeli alacaklardır. Sürenin hesaplanmasında, raporlama dönemi değil, alacak tutarının kaydedildiği tarih esas alınır. Bu tarih ile tahsilat tarihi arasındaki süre alacağın değerleme esasını belirler (Karapınar ve Eflatun, 2019: 164).

BOBİ FRS'nin "Finansal Araçlar ve Özkaynaklar" bölümünün 5. paragrafı uyarınca, işletme, bir finansal varlığı, varlığı doğuran sözleşme hükümlerine taraf olduğu anda kayda alır. İşletmenin bir sözleşmeye taraf olması ve bunun sonucunda yasal olarak nakit (veya başka bir finansal varlık) alma hakkına sahip olması durumunda, ilgili koşulsuz alacaklar varlık olarak muhasebeleştirilir (BOBİ FRS, Modül 9 Finansal Araçlar ve Özkaynaklar: 19). Kayda alındığı tarihte, bir yıl

ve daha kısa vadeli senetli/senetsiz, ticari ve diğer alacaklar itibari değer üzerinden ölçülürken, bir yıldan daha uzun vadeli olan senetli/senetsiz, ticari ve diğer alacaklar itfa edilmiş değer üzerinden ölçülür (Güler, 2018: 222). Finansal varlığın itfa edilmiş değeri belirlenmesinde etkin faiz yöntemi ve etkin faiz oranından faydalanılır (Fidan ve Eskin, 2020: 957).

Sermaye alacağı dışında vadesi bir yıldan uzun olan alacaklar senede/çeke bağlı olup olmadığına bakılmaksızın raporlama dönemi sonunda reeskont işlemine tabi tutularak bugünkü değeri hesaplanır. Reeskont işleminde ilk olarak taraflar arasında belirlenen faiz oranı dikkate alınır. Böyle bir faiz oranı belirlenmemişse TCMB tarafından ilan edilen resmi iskonto oranları dikkate alınarak reeskont işlemleri gerçekleştirilir (Özbirecikli, Kıymetli Şen ve Tüm, 2020: 158).

- Diğer Alacaklar: Diğer alacakların gerek ilk kayda alınması ve gerekse diğer dönemlerde değerlemesi ticari alacaklarla benzerlik gösterir (Özerhan ve Sultanoğlu, 2018: 54-55). Buna göre diğer alacakların vadesi 1 yıl ve daha kısa süreli ise itibari değerle, 1 yıldan uzun süreli ise itfa edilmiş değerle muhasebeleştirilir.

- Stoklar: Bir varlığın stok sayılması için niteliği ve kullanım amacı dikkate alınır. Bu bağlamda bir varlık; satış amacıyla elde tutulan veya satış amacıyla üretilen ürüne dâhil olan veya üretime katkı sağlayan bir konumda ise stok olarak kabul edilir (BOBİ FRS, Modül 6 Stoklar: 4).

BOBİ FRS'ye göre stoklar, maliyet bedeli ile net gerçekleşebilir değerden düşük olanı ile ölçülür. Net gerçekleşebilir değer; normal ticari faaliyetler çerçevesinde tahmini satış fiyatından tahmini tamamlanma maliyetleri ve satışı gerçekleştirmek için gerekli tahmini maliyetler düşüldükten sonra elde edilen tutardır. Borsalar veya diğer organize piyasalarda işlem gören stok niteliğindeki altın ve diğer kıymetli madenler, raporlama dönemi sonundaki piyasa değerleriyle ölçülür (BOBİ FRS, 2021: parag.6.4-6.5).

Stokların maliyeti, tüm satın alma maliyetlerini, dönüştürme maliyetlerini ve stokların mevcut durumuna ve konumuna getirilmesi için katlanılan diğer maliyetlerden oluşur. Stokların satın alma maliyetleri; satın alma fiyatını, ithalat vergilerini ve iade alınamayan diğer vergiler, nakliye, yükleme ve boşaltma maliyetlerini ve mamul, malzeme ve hizmetlerin elde edilmesiyle doğrudan ilişkilendirilebilen diğer maliyetleri içerir (Ataman ve Gökçen, 2017: 90).

BOBİ FRS'ye göre stok alış fiyatının belirlenmesinde, alış koşulları belirleyici unsur olarak öne çıkar. Bir yıl veya daha kısa bir ödeme karşılığında satın alınan stoklar, vade farkı ayrıştırılmaksızın, ödenen veya ödenmesi beklenen nakit tutardan ölçülür (BOBİ FRS, 2021: parag.6.8). Diğer bir ifadeyle, bir yıla kadar vadeli alımlarda stoklar için ödenen bedellerde bugünkü değer hesaplaması yapılmaz ve vade farkı (faiz) anapara tutarından ayrıştırılmaksızın alınan malın maliyetine dâhil edilir. Bir yıldan uzun vadeli bir ödeme karşılığında satın alınan stoklar ise, vade farkı ayrıştırılarak peşin fiyat üzerinden ölçülür ve vade farkı tutarı faiz gideri olarak dikkate alınır (Selvi ve Ercan, 2018: 49).

BOBİ FRS'ye göre stokların maliyeti, FIFO veya ağırlıklı ortalama maliyet yöntemlerinden biri kullanılarak hesaplanır. Nitelikleri veya kullanım alanları itibarıyla farklı olan stoklar için farklı maliyet hesaplama yöntemleri kullanılabilir (BOBİ FRS, 2021: parag.6.20).

Stokların çeşitli nedenlerle değer düşüklüğüne uğradığı durumu ortaya çıkarsa, stokların defter değeri net gerçekleşebilir değerine indirilir. Bu durumda stokları net gerçekleşebilir değerine indirgeyen stok değer düşüklüğü karşılık tutarları satışların maliyeti kaleminde gider olarak muhasebeleştirilir (BOBİ FRS, Modül 6 Stoklar: 30).

- Canlı Varlıklar: BOBİ FRS'ye göre canlı varlık, yaşayan hayvan veya bitki olarak tanımlanırken, tarımsal ürün ise işletmenin canlı var-

lıklarından hasat edilen ürünü olarak tanımlanmıştır. Bu bölüm kapsamındaki canlı varlıklar finansal durum tablosunda, dönen varlık ya da duran varlık sınıfı altında yer alan "Canlı Varlıklar" kaleminde ayrı bir şekilde sunulur (BOBİ FRS, Modül 7 Tarımsal Faaliyetler: 2-3). En çok on iki ay içinde satılacak veya canlı varlık olma niteliğini kaybedecek varlıkların dönen varlıklar hesap grubunda, on iki aydan uzun sürede satılacak veya canlı varlık olma özelliğini kaybedecek olanlar ise duran varlıklar hesap grubunda muhasebeleştirilir. Biyolojik dönüşüm olmaksızın olduğu gibi alınıp satılan canlı varlıklar stoklar grubunda muhasebeleştirilir (Özerhan ve Sultanoğlu, 2018: 82-83).

Bir canlı varlığın veya tarımsal ürünün finansal tablolara alınması için belli şartlara sahip olması gerekir. Bu doğrultuda varlığın işletme tarafından kontrol edilmesi, varlıktan sağlanacak muhtemel faydalardan işletmenin yararlanıyor olması, gerçeğe uygun değerinin veya maliyet bedelinin güvenilir bir şekilde ölçülmesi gerekir. Tarımsal faaliyette kontrol edilme ve yasal sahiplik gibi kavramlar, hayvanların damgalanması veya işaretlenmesi, doğum ve yetiştirme gibi durumlarla ilişkilendirilir (Karapınar ve Eflatun, 2019: 148).

Canlı varlıklar muhasebe politikası tercihi olarak gerçeğe uygun değer yöntemi ya da maliyet yöntemi kullanılarak ölçülür. Bir canlı varlık sınıfının ölçümünde gerçeğe uygun değer yönteminin uygulanmış olması durumunda, daha sonra maliyet yöntemine geçiş yapılamaz (Ataman ve Gökçen, 2017: 100).

- Peşin Ödenmiş Giderler: BOBİ FRS'ye göre işletmenin hizmet sunumu veya inşa sözleşmesi kapsamında geleceğe yönelik faaliyetlerle ilgili olarak işletmenin katlandığı çeşitli maliyetler (örneğin, malzeme satın alma maliyetleri veya peşin ödemeler), yapılan işin tamamlanan kısmıyla ilgili olmadığından, geri kazanılma olasılığı olması koşuluyla dönemin kâr veya zararına yansıtılmaz, Finansal Durum Tablosunda "Peşin Ödenmiş Giderler" kaleminde gösterilir. Bu doğrultuda gerçekleşen gider tutarları, işin tamamlanma düzeyinin, ilgili tarihe kadar gerçekleşen maliyetlerin toplam maliyetlere oranı kullanılarak belirlenir ve ilgili tarihe kadar gerçekleşen maliyetlerin hesabında dikkate alınmaz. Eğer katlanılan maliyetlerin geri kazanılma olasılığının muhtemel olmadığı durumda maliyetler anında gider olarak kayda alınır (BOBİ FRS, 2021: parag.5.33).

2.2.2- Duran Varlıklar

- Özkaynak Yöntemiyle Değerlenen Yatırımlar: Yatırım yapılan bir şirketin finansal ve faaliyet politikaları üzerinde yatırım yapan işletmenin önemli bir etki söz konusu ise, bu yatırım payı iştirak olarak adlandırılır (Karapınar ve Eflatun, 2019: 181). BOBİ FRS'ye göre, bir işletmenin, doğrudan veya dolaylı olarak yatırım yapılan işletmenin oy haklarının yüzde 20'sini ya da daha fazlasını elinde bulunduruyorsa, yatırım yapılan işletme üzerinde önemli etkiye sahip olduğu kabul edilir (BOBİ FRS, 2021: parag.10.4).

Önemli etki, yatırım yapılan işletmenin finansal kararlarına ve faaliyetleri ile alakalı belirlenen politikalarına ve kararlarına katılma gücünü elde etmesi olarak tanımlanır. Ancak bu gücün seviyesinde bir sınır bulunmakta olup bu doğrultuda katılma gücü işletmenin finansal ve faaliyet politikalarını tek başına ya da başka bir işletmeyle müştereken kontrol etme düzeyinde olmamalıdır. Yatırım yapılan işletmenin finansal ve faaliyet politikalarına ilişkin karar alma süreçlerinde önemli etkiyi sağlayan katılma gücü temel olarak; oy hakları, sözleşmeyle elde edilen haklar, yatırım yapılan işletmenin amacına ve yapısına bağlı olarak kazanılan haklar veya yatırım yapan işletme ile yatırım yapılan işletme arasındaki ilişkiden doğan haklardır (BOBİ FRS, Modül 10 İştiraklerdeki Yatırımlar: 5).

Müşterek girişim, iki veya daha fazla tarafın yapısal bir anlaşma ile birbirlerine bağlanarak hukuki ve ekonomik bağımsızlıklarını koruyarak yaptıkları işbirliğidir (Karapınar ve Eflatun, 2019: 195). Müşterek girişimde taraflar, aralarında anlaşarak iktisadî bir faaliyeti başka bir ifadeyle ortak bir amacı gerçekleştirmek amacıyla bir araya gelir (BOBİ FRS, Modül 11 Müşterek Girişimlerdeki Yatırımlar: 3).

İştirakler ve müşterek girişimlerdeki yatırımlar, ilk muhasebeleştirmede maliyet bedeli üzerinden ölçülür. Münferit finansal tablolarda iştiraklerin sonraki ölçümleri özkaynak ya da maliyet yönteminden biri seçilerek yapılırken konsolide finansal tablolarda iştirakler özkaynak yöntemi seçilerek muhasebeleştirilir. Bu ilke çerçevesinde; bir işletmenin bağlı ortaklığı bulunmuyorsa hazırlayacağı tablolar münferit finansal tablolardır (BOBİ FRS, Modül 10 İştiraklerdeki Yatırımlar: 21). Müştereken kontrol edilen işletmelerin gerek münferit gerekse konsolide finansal tablolardaki ölçümü iştiraklerdeki yatırımlarla aynı şekilde yapılır (BOBİ FRS, 2021: parag.11.15).

Maliyet yönteminin tercih edildiği durumda, işlem fiyatı ile işlem giderlerinden oluşan maliyet değerinden birikmiş değer düşüklükleri zararları indirilirken, özkaynak yönteminin tercih edildiği durumda ise defter değeri, dönem net karındaki ve cari dönemde özkaynaklarda izlenen kazanç ve kayıpların işletmenin payı kadar artırılarak veya azaltılarak belirlenir (Özbirecikli, Kıymetli Şen ve Tüm, 2020: 190-192).

- Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller: İşletmelerin kira geliri veya değer artış kazancı ya da her ikisini birden elde etmek amacıyla elde tuttukları gayrimenkuller yatırım amaçlı gayrimenkullerdir. İşletmeler bu gayrimenkulleri satış ya da idari amaçlı bir kullanım için elde tutmazlar. Satış amaçlı gayrimenkuller stok hesabında, idari amaçla kullanılan gayrimenkuller duran varlıklar hesabında, yatırım amaçlı olanlar ise yatırım amaçlı gayrimenkuller hesabında izlenir (Karapınar ve Eflatun, 2019: 219).

Yatırım amaçlı gayrimenkuller, ilk kayda almada maliyet bedeliyle ölçülür. İlk kayda almadan sonra gerçeğe uygun değer yöntemi ya da maliyet yöntemi uygulanarak ölçülebilir. Yatırım amaçlı gayrimenkullerde gerçeğe uygun değer yönteminin seçilmesi durumunda muhasebe politikasında değişikliğe giderek maliyet yöntemine geçilemez (Ataman ve Gökçen, 2017: 170). BOBİ FRS'ye göre, yatırım amaçlı gayrimenkullerin gerçeğe uygun değeri, aşırı maliyet veya çabaya katlanmadan ölçülememesi halinde bu gayrimenkullerin maliyet bedeliyle ölçülmesi gerekir (BOBİ FRS, 2021: parag.13.10).

Vadesi bir yıl veya bir yılın altında ödeme karşılığında edinilen yatırım amaçlı gayrimenkuller, vade farkı gözetilmeksizin, ödenen veya ödenmesi beklenen nakit tutar üzerinden ölçülür. Vadesi bir yıldan uzun olan ödeme karşılığında edinilen yatırım amaçlı gayrimenkuller ise, vade farkı ayrıştırılarak peşin fiyat üzerinden ölçülür (Özerhan ve Sultanoğlu, 2018: 114).

- Maddi Duran Varlıklar: Maddi duran varlıklar ilk defa aktife alınırken varlıkla ilgili gelecekte ekonomik fayda beklentisinin olması ve varlığın maliyetinin güvenilir bir şekilde ölçülmesi gerekir. Bu özellikleri taşımayan bir varlık, maddi duran varlıklar sınıfında aktifleştirilmez (Özbirecikli, Kıymetli Şen ve Tüm, 2020: 216).

Maddi duran varlıklar, satın alma, devir (takas), üretim, kiralama ve devlet teşviği yoluyla edinilebilir. Satın alma yoluyla elde edilen bir maddi duran varlığın maliyetine; nakliye, montaj giderleri, gümrük vergileri, noter, mahkeme, kıymet takdiri vb. giderler, ödenen vergi, resim ve harçlar, varlığın çalıştırılmasına yönelik katlanılan test maliyetleri girer (BOBİ FRS, 2021: parag.12.8).

Maddi duran varlıklar ilk kayda alındıktan sonra ortaya çıkan ve ilâve ekonomik fayda sağlayan harcamalar varlığın maliyetine ilave edilir

(BOBİ FRS, Modül 12 Maddi Duran Varlıklar: 3). Maddi duran varlıkların ilk kayda alınmasından sonra ortaya çıkan maliyetler; varlığın beklenen ekonomik ömrünü uzatarak veya mevcut kapasitesini genişleterek varlıktan gelecekte elde edilecek faydayı artırıyorsa varlığın defter değerine dâhil edilir. Bunun dışında maddi duran varlığın normal bakım, onarım ve temizleme giderleri maliyet olarak kabul edilmeyip varlığın defter değerine ilave edilmez ve doğrudan gider yazılır (Acar, Usul, Dinç ve Demirci, 2019: 69).

Vadesi bir yıl veya bir yılın altında ödeme karşılığında edinilen maddi duran varlıklar, vade farkı gözetilmeksizin, ödenen veya ödenmesi beklenen nakit tutar üzerinden ölçülür. Vadesi bir yıldan uzun olan ödeme karşılığında edinilen maddi duran varlıklar ise, vade farkı ayrıştırılarak peşin fiyat üzerinden ölçülür. Vade farkı, etkin faiz yöntemine göre hesaplanarak, maddi duran varlık maliyetine dâhil edilmeyip, finanse edildiği dönemde kar veya zarar tablosundaki "Finansal Giderler" grubundaki "Faiz Giderleri" hesabında muhasebeleştirilir (BOBİ FRS, 2021: parag.12.9).

Maddi duran varlıkların sonraki dönem ölçümlerine ilişkin BOBİ FRS'de maliyet ve yeniden değerleme modellerine yer verilmiştir. Maliyet yöntemine göre, maddi duran varlıklar sonraki ölçümlerinde maliyet bedelinden birikmiş amortisman ve birikmiş değer düşüklüğü zararları indirildikten sonraki değerleri üzerinden değerlenir (BOBİ FRS, 2021: parag.12.15). Yeniden değerleme modeline göre, maddi duran varlıklar finansal tablolarda yeniden değerlenmiş tutarları üzerinden gösterilir. Yeniden değerlenmiş tutar, yeniden değerleme tarihindeki gerçeğe uygun değerinden, yeniden değerlemenin yapıldığı tarihten sonraki birikmiş amortisman tutarı ve birikmiş değer düşüklüğü zararının indirilmesi sonucunda bulunan değerdir (BOBİ FRS, 2021: parag.12.16).

- Maddi Olmayan Duran Varlıklar: Bir varlığın maddi olmayan duran varlık olarak kabul edilebilmesi için mutlaka tanımlanabilir olması gerekir. Bir varlığın tanımlanabilir olabilmesi için diğer varlıklardan ayrılabilir olması veya varlığın sözleşmeden doğan haklardan ya da diğer yasal haklardan kaynaklanması gerekir. Bahse konu iki koşuldan birini sağlamayan varlıklar tanımlanabilir çerçevesinde değerlendirilemez dolayısıyla bu varlıklar maddi olmayan bir duran varlık olarak sınıfında tanımlanamaz (BOBİ FRS, Modül 14 Maddi Olmayan Duran Varlıklar: 5).

Maddi olmayan duran varlıklar ilk kayda almada maliyet bedeliyle ölçülür. Maliyet bedeli, satın alma bedeli, satın alma ile ilgili giderler ile varlığın amaçlanan kullanıma hazır hale getirilmesiyle doğrudan ilişkilendirilebilen maliyetlerden oluşur. İlk kayıttan sonraki ölçümlerde ise birikmiş itfa payları ve birikmiş değer düşüklüğü zararları indirildikten sonraki değeriyle muhasebeleştirilir (Acar, Usul, Dinç ve Demirci, 2019: 80-86).

- Ertelenmiş Vergi Varlığı: Ertelenmiş vergi, varlık ve borçların muhasebe kayıtlarına göre ortaya çıkan değerleri üzerinden geri kazanılması veya ödenmesi ve indirilecek geçmiş yıl zararları ile vergi avantajlarının sonraki dönemlere aktarılması sonucunda ilgili dönemlerde oluşan ödenecek veya geri kazanılacak vergiler olarak açıklanmıştır (BOBİ FRS, 2021: parag.23.12).

Ticari kar ile mali kar arasında ortaya çıkan ve sonraki dönemlerde ortadan kalkmayacak farklılıklar sürekli farklılıklardur ve ertelenen vergi etkisi meydana getirmezler (Akdoğan, 2020: 486).

Muhasebe standartları ile vergi mevzuatındaki farklı değerleme uygulamaları sonucu sonraki dönemlerde varlığın tahsili ya da giderleşmesi veya borcun ödenmesi ya da gelir kaydedilmesi ile ortadan kalkıyorsa ortaya çıkan farklılıklar geçici fark olarak adlandırılır ve bu farklara zamanlama farkları denir (Özbirecikli, Kıymetli Şen ve Tüm, 2020: 395). Geçici fark niteliğindeki kalemlere; vade farkı içeren satışlar, kıdem taz-

minatı karşılığı giderleri, çek reeskont gelirleri/giderleri, fazla ayrılan amortisman giderleri, diğer borç ve gider karşılığı giderleri, hisse senedi değer artış/azalış kazançları/zararları, geçmiş yıl zararları örnek verilebilir (Karapınar ve Eflatun, 2019: 391).

2.2.3- Yükümlülükler

- Finansal Yükümlülükler: İşletme taraf olduğu bir sözleşme kapsamındaki yükümlülüğünü nakit ödeyerek veya başka bir finansal varlık vererek yerine getirmesi veya işletmenin kendi özkaynak aracına dayalı sözleşmelere taraf olması durumunda bir finansal yükümlülük ortaya çıkar (BOBİ FRS, Modül 9 Finansal Araçlar ve Özkaynaklar: 10). Finansal yükümlülüklere örnek olarak alınan krediler, işletmenin ihraç ettiği tahvil ve bonolar ile diğer borçlanma araçları örnek olarak verilebilir (Akdoğan, 2020: 182).

Borçlanma aracı niteliğindeki finansal yükümlülükler, genel olarak belli bir anapara ve faiz ödemesi içeren finansal araçları içeren gruptur. Borçlanma araçları, ilk kayıt sırasında işlem maliyetleri de dâhil edilerek işlem fiyatları üzerinden ölçülür. Bahsi geçen işlem maliyetleri ise aracılara, danışmanlara ödenen ücret gibi bir finansal varlığın veya yükümlülüğün edinimiyle, ihracıyla ya da elden çıkarılmasıyla ilişkilendirilebilen ek maliyetlerdir. İşlem fiyatları üzerinden kayda alınan borçlanma araçları, her raporlama döneminin sonunda etkin faiz yöntemi ile hesaplanan itfa edilmiş değeri ile ölçülür (Özerhan ve Sultanoğlu, 2018: 191).

- Ticari Borçlar: Borçlar ilk defa kayda alınırken; kayda alındığı tarihle ödeneceği tarih arasındaki süre bir yıl ve daha kısa vadeli senetli/senetsiz, ticari ve diğer borçlar itibari değer üzerinden ölçülür. Bir yıldan daha uzun vadeli olan senetli/senetsiz, ticari ve diğer borçlar itfa edilmiş değer üzerinden ölçülecektir (Güler, 2018: 241). İtfa edilmiş değeri üzerinden ölçülen ticari borçlara ilişkin etkin faiz yöntemine göre hesaplanan faiz tutarı Kâr veya Zarar Tablosunda "Esas Faaliyetlerden Diğer Giderler" kalemin gösterilir (BOBİ FRS, 2021: parag.9.9).

- Diğer Borçlar: Diğer borçların vadesi bir yıldan kısa süreli olanlar itibari değer üzerinden, bir yıldan uzun süreli olanlar ise itfa edilmiş değeri üzerinden ölçülürler. İtibari değer üzerinden yapılan muhasebeleştirmede vade farkı ayrıştırılmazken, itfa edilmiş değer üzerinden yapılan muhasebeleştirmede vade farkı ayrı bir hesapta izlenir (Acar, Usul, Dinç ve Demirci, 2019: 118).

- Kısa/Uzun Vadeli Karşılıklar: İşletmenin geçmiş bir olaydan kaynaklanan bir yükümlülüğünün bulunması, bu yükümlülüğün yerine getirilmesi için işletmeden ekonomik fayda çıkışının muhtemel olması ve yükümlülük tutarının güvenilir bir biçimde tahmin edilebilmesi durumunda karşılıklar kayda alınır (Ataman ve Gökçen, 2017: 231).

Karşılık olarak ayrılan tutar, mevcut bir yükümlülüğü yerine getirilmesi için raporlama dönemi sonunda yapılacak harcamanın en gerçekçi tahmini olmalıdır. En gerçekçi tahmin, işletmenin dönem sonu itibariyle ilgili yükümlülüğün üçüncü kişilere devredilmesi için tüm olasılıklar göz önüne alınarak ödenmesi gereken makul bir tutardır (BOBİ FRS, Modül 19 Karşılıklar, Şarta Bağlı Yükümlülükler Ve Şarta Bağlı Varlıklar: 13).

- Ertelenmiş Gelirler: BOBİ FRS'ye göre, teşvikler alınan ya da alınacak olan varlığın gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülür. Teşvikler, performans şartları karşılanırsa kar veya zarara yansıtılır. Şartlar sağlanamadığı takdirde ertelenmiş gelirler hesabında izlenir.

- Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü: Ertelenmiş vergi yükümlülüğü olarak ortaya çıkan vergilendirilebilir geçici farklar; varlığın kayıtlı değerinin geri kazanıldığı veya yükümlüğünün vadesinde ödendiği dönemlerde mali karın tespitinde gelir olarak vergi matrahına dâhil edilecek geçici farklardır. Başka bir ifadeyle, farkları oluşturan nedenler ortadan kalktığı dönemde ilgili farklar

gelir haline dönüşerek vergi matrahında artışa neden olur (Akdoğan, 2020:488).

Ertelenmiş vergi yükümlülüğü doğuran vergiye tâbi zamanlama farklarına örnek; Tahakkuk esasına göre kara yansıtılmış ancak tahsil edilmemiş faiz gelirleri, mali karın tespitinde kullanılan amortisman oranının, ticari karın tespitinde kullanılandan yüksek olması ve aktifleştirilen ve gelecek dönemlerin ticari karının tespitinde itfa edilecek olan ancak oluştuğu dönemdeki mali karın tespitinde indirim konusu yapılan geliştirme giderleri gibi kalemler gösterilir (Gücenme ve Arsoy, 2007: 11):

2.2.4- Özkaynaklar

-Özkaynaklar (Özsermaye): Özkaynak araçları, tahsil edilen veya tahsil edilecek nakit bedellerden ihraca ilişkin doğrudan maliyetler çıkarıldıktan sonra kalan tutarın itibari değeri üzerinden, elde edilen ya da elde edilecek parasal olmayan kaynaklar ise kayıt tarihindeki gerçeğe uygun değeriyle ölçülür (BOBİ FRS, 2021: parag.9.63).

2.3- BOBİ FRS Ve VUK Kapsamında Bilanço Hesaplarının Değerleme Ölçüleri

BOBİ FRS ve VUK kapsamında yer alan bilanço hesap türlerine ilişkin kullanılan değerleme ölçüleri özet tablo olarak aşağıda gösterilmiştir.

Hesap Türleri (VUK)	Değerleme Ölçüsü (VUK)	Hesap Türleri (BOBİ FRS)	Değerleme Ölçüsü (BOBİ FRS)
DÖNEN VARLIKLAR		**DÖNEN VARLIKLAR**	
Hazır Değerler		**Nakit ve Nakit Benzerleri**	
-Kasa (TL)	İtibari Değer	-Kasa (TL)	İtibari Değer
-Çekler (Vadesiz)	İtibari Değer	-Vadesiz Mevduat (TL)	Kayıtlı Değer
-Bankalar (Vadesiz)	Mukayyet Değer	-Kasa ve Vadesiz Mevduat (Döviz)	İşlem tarihindeki spot kur -Dönem sonu spot kur
-Bankalar (Vadeli)	Değerleme gününe kadar hesaplanacak faiziyle	-Bankalar (Vadeli TL ve Döviz)	Etkin faiz yöntemine göre hesaplanan itfa edilmiş maliyet bedeli
-Kasa (Döviz)	Efektif Alış Kuru	-Alınan Çekler (Vadesiz veya Vadesi 3 Aydan Az)	İtibari Değer
-Banka (Döviz)	Döviz Alış Kuru	-Vadeli Banka Mevduatları (TL ve Döviz)	Gerçeğe uygun değer-Dönem sonu etkin faiz ile itfa edilmiş maliyet
Menkul Kıymetler	Borsa rayici ile - Borsa rayici yoksa alış bedeli + vade geliri	**Finansal Yatırımlar**	
Ticari Alacaklar		-Borçlanma araçları	İşlem fiyatları-Dönem sonu etkin faiz yöntemi ile hesaplanan itfa edilmiş değer
-Alıcılar	Mukayyet Değer	-Özkaynak araçları	Borsada işlem görüyorsa işlem fiyatı, dönem sonu gerçeğe uygun değer Borsada işlem görmüyorsa işlem fiyatı, dönem sonu maliyet değeri

-Alacak Senetleri	Mukayyet Değer (Reeskont işlemine tabi)	-Diğer finansal araçlar	Gerçeğe uygun değer
Diğer Alacaklar	Mukayyet Değer	**Ticari Alacaklar**	Vadesi 1 yıla kadar olanlar itibari değer, 1 yıldan fazla olanlar itfa edilmiş değer
Stoklar	Maliyet Bedeli – Belli şartlarda emsal bedeli	**Diğer Alacaklar**	Vadesi 1 yıla kadar olanlar itibari değer, 1 yıldan fazla olanlar itfa edilmiş değer
Gelecek Aylara Ait Gid. Ve Gelir Tahakkukları	Mukayyet Değer	**Stoklar**	Maliyet bedeliyle net gerçekleşebilir değerden düşük olanı ile
DURAN VARLIKLAR		**Canlı Varlıklar**	Gerçeğe uygun değer yöntemi ya da maliyet yöntemi
Mali Duran Varlıklar	Alış Değeri	**Peşin Ödenmiş Giderler**	Kayıtlı Değer
Maddi Duran Varlıklar	Maliyet Bedeli	**DURAN VARLIKLAR**	
Maddi Olmayan Duran Varlıklar	Maliyet Bedeli	**Özkaynak Yöntemiyle Değerlenen Yatırımlar**	Maliyet ya da Özkaynak Yöntemi
Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar	Maliyet Bedeli	**Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller**	Maliyet bedeli-Dönem sonu gerçeğe uygun değer ya da maliyet yöntemi
YABANCI KAYNAKLAR		**Maddi Duran Varlıklar**	Maliyet bedeli-Dönem sonu maliyet modeli ya da yeniden değerleme modeli
Mali Borçlar	Değerleme gününe kadar hesaplanacak faiziyle	**Maddi Olmayan Duran Varlıklar**	Maliyet bedeli-Dönem sonu birikmiş itfa payları ve değer düşüklüğü zararları indirildikten sonraki değeri
Ticari Borçlar		**Ertelenmiş Vergi Varlığı**	Geçici farklar x vergi oranı
-Satıcılar	Mukayyet Değer	**YÜKÜMLÜLÜKLER**	
-Borç Senetleri	Mukayyet Değer (Reeskont işlemine tabi)	**Finansal Yükümlülükler**	İşlem fiyatları-Dönem sonu etkin faiz yöntemi ile hesaplanan itfa edilmiş değer
Diğer Borçlar	Mukayyet Değer	**Ticari Borçlar**	
Borç ve Gider Karşılıkları	Mukayyet Değer	-Satıcılar	Vadesi 1 yıla kadar olanlar itibari değer, 1 yıldan fazla olanlar itfa edilmiş değer
Gelecek Aylara/ Yıllara Ait Gel. ve Gider Tah.	Mukayyet Değer	-Borç Senetleri	Vadesi 1 yıla kadar olanlar itibari değer, 1 yıldan fazla olanlar itfa edilmiş değer

ÖZKAYNAKLAR		**Diğer Borçlar**	Vadesi 1 yıla kadar olanlar itibari değer, 1 yıldan fazla olanlar itfa edilmiş değer
Özkaynaklar (Özsermaye)	Mukayyet Değer	**Kısa/Uzun Vadeli Karşılıklar**	Karşılık tutarı bugünkü değer ya da beklenen harcama tutarı yaklaşımıyla
		Ertelenmiş Gelirler	Gerçeğe uygun değer
		Ertelenmiş Vergi Yüküm.	Geçici farklar x vergi oranı
		ÖZKAYNAKLAR	
		Özkaynaklar (Özsermaye)	Parasal kaynaklar itibari değer, parasal olmayan kaynaklar gerçeğe uygun değer

SONUÇ

İşletmelerin finansal durumu hakkında doğru bir değerlendirme yapılmasında en önemli muhasebe aracı değerleme işlemlerinin sonuçlarının yansıtıldığı finansal tablolardır. Ortakların, yatırımcıların ya da üçüncü kişi ve kurumların işletmelerin finansal durumu ile ilgili doğru bir öngörüye ulaşması ancak rasyonel sonuçların yansıtıldığı finansal tablolar ile mümkün olacaktır. Bu rasyonel sonuçların elde edilmesinde değerlemede kullanılacak yöntem ve tekniklerin seçimi büyük bir öneme sahiptir. Ancak finansal tablolarda yer alan verilerin ölçümünde farklı yöntemlerin benimsenmesi ölçüm işlemlerini karmaşık bir süreç haline getirmektedir. Bir işletmenin kar veya zarar rakamının doğru ve güvenilir bir şekilde tespit edilebilmesi ve gerçek durumu yansıtması için varlık ve kaynaklarının ilgili düzenlemelerde yer alan esaslara göre doğru bir şekilde değerlemeye tabi tutulması şarttır.

Vergi mevzuatında değerleme hükümlerine göre yürütülen muhasebe işlemlerinde tarihi maliyet (elde etme maliyeti) esası üzerinde durulurken, BOBİ FRS'de ise yaygın olarak gerçeğe uygun değer ile ölçümleme esası üzerinde durulmaktadır. VUK ile BOBİ FRS ilkeleri arasında birçok sınıflama ve değerleme farklılıkları işletmelerin finansal tablolarına, vergisel yükümlülüklerine ve finansal rasyolarına önemli derecede etki etmektedir. Bu bağlamda, VUK ile BOBİ FRS arasındaki konu bazındaki en temel farklılıklar; BOBİ FRS'ye geçiş nedeniyle ortaya çıkan ilgili oldukları işlemler bazında düzeltme kayıtlarının etkisi, varlık ve yükümlülüklere ilişkin itfa edilmiş değerlerin esas alınması, hasılattan etkin faiz yöntemiyle bir yılın üstündeki vade farklarının ayrıştırılması, finansal ve türev araçlarda işletme lehine oluşan değerleme farkları, ihtiyatlılık gereği ayrılan ek karşılıklar (garanti, şüpheli alacak) ve giderler, bazı giderlerin aktifleştirme yada dönem gideri olarak dikkate alınması, amortisman uygulamasının zorunlu olması ve iktisadi kıymetlerde kıst amortisman uygulanması, işletmenin varlıklarında tespit edilen değer düşüklükleri için karşılık ayrılması, varlıkların faydalı ömürlerinin işletme tarafından belirlenmesi, hesap kalemlerinin standartlara göre oluşan değeri ile vergi değeri arasındaki geçici farklara dair ertelenmiş vergi yükümlülüğünün ortaya çıkması, varlık ve kaynakların elde tutuluş amacına yönelik farklı hesap gruplarında sınıflandırılmasıdır.

Türkiye'de birden fazla muhasebe modelinin uygulanması finansal tablo kullanıcı ve uygulayıcıları açısından birçok zorluğa sebebiyet vermekte olup bu durum işletmelerin muhasebe uygulamalarının karmaşık bir hal almasına dolayısıyla zaman ve iş gücü kaybına neden olmaktadır. Vergi mevzuatında finansal tablolarda yer alan bilgilerin gerçeğe yakın bir görünüm kazanması amacıyla doğru değerleme metodlarının belir-

lenmesi ve bu metodların kamu çıkarının gözetilerek vergi kaybının oluşmasını engelleyecek düzenlemeler ile sağlanması, Türk vergi sisteminin çatısını oluşturan VUK ile BOBİ FRS'nin uyumlu hale getirilmesi ve tek tip bir uygulama modelini hayata geçirmek için Maliye Bakanlığı'nın ilgili birimleri tarafından gerekli çalışmaların yapılması, işletmelere ait finansal raporlama ve muhasebe alt yapısının daha dinamik ve şeffaf bir yapıya kavuşturacak değişikliklerin yapılması, uyumlaştırma ile geçiş sürecinde işletmelerin uygulaması gereken doğru metod ve stratejilerin belirlenip işletmeler üzerinde olumsuz durumların oluşmasına engel olunması faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- 163 No'lu Vuk Genel Tebliği.
- 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu.
- ACAR, D., USUL, H., DİNÇ, E. ve DEMİRCİ, Ş. D. (2019). Örneklerle Açıklamalı BOBİ FRS. Ankara: Detay Yayıncılık.
- AKDOĞAN, H. (2020). BOBİ FRS TFRS/TMS ve MSUGT/VUK Karşılaştırmaları. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- AKYOL, E. ve KÜÇÜK, M. (2001). Tekdüzen Hesap Planı ve Mali Tablolar. Ankara: Yaklaşım Yayınları.
- ATAMAN, B. ve GÖKÇEN, G. (2017). Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı (BOBİ FRS) Uygulamaları. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- BEYANNAME DÜZENLEME KILAVUZU. (2021). Vergi Usul Kanunu. İstanbul: Maliye Hesap Uzmanları Derneği.
- BEYANNAME DÜZENLEME REHBERİ. (2017). Vergi Usul Kanunu Rehberi. Ankara: Vergi Müfettişleri Derneği.
- BOBİ FRS, Modül 10 İştiraklerdeki Yatırımlar. (www.kgk.gov.tr)
- BOBİ FRS, Modül 11 Müşterek Girişimlerdeki Yatırımlar. (www.kgk.gov.tr)
- BOBİ FRS, Modül 12 Maddi Duran Varlıklar. (www.kgk.gov.tr)
- BOBİ FRS, Modül 14 Maddi Olmayan Duran Varlıklar. (www.kgk.gov.tr)
- BOBİ FRS, Modül 19 Karşılıklar, Şarta Bağlı Yükümlülükler Ve Şarta Bağlı Varlıklar. (www.kgk.gov.tr)
- BOBİ FRS, Modül 6 Stoklar. (www.kgk.gov.tr)
- BOBİ FRS, Modül 7 Tarımsal Faaliyetler. (www.kgk.gov.tr)
- BOBİ FRS, Modül 9 Finansal Araçlar ve Özkaynaklar. (www.kgk.gov.tr)
- Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı (BOBİ FRS) 2021 Sürümü.
- ERGİN, N. E. (2016). Vergi Mevzuatı ile TMS/TFRS'nin Değerleme Ölçüleri Açısından Karşılaştırılması. *Vergi Dünyası*, 418: 9-20.
- ERKAN, M. ve OKUTMUŞ, E. (2018). VUK ve TMS/TFRS Kapsamında Dönemsonu Muhasebe İşlemleri. Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.
- FİDAN, M. M. ve ESKİN, İ. (2020). Finansal Varlıklar: Vergi Usul Kanunu ve Büyük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standartlarına Göre Değerleme ve Muhasebeleştirme. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 13(3): 949-974.
- GÜCENME, Ü. (2002). Genel Muhasebe. İstanbul: Marmara Kitabevi.
- GÜCENME, Ü. ve POROY ARSOY, A. (2007). Vergilerin Muhasebeleştirilmesi, Ertelenen Vergi Varlık Ve Yükümlülükleri. *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi,* 21: 1-16.
- GÜLER, İ. (2018). BOBİ FRS Uygulaması. Ankara: Yaklaşım Yayınları.
- GÜRBOĞA, E., ATABEY, T.ve VURAL, İ. (2014). Vergi Usul Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu, Özel

Tüketim Vergisi Kanunu, Damga Vergisi Kanunu, Gider Vergileri Kanunu Yorum ve Açıklamaları. Ankara: Gelirler Kontrolörleri Derneği.

- IŞIK, A. N. (2012). Alacak ve Borçların Değerlemesi İle Alacak ve Borç Senetlerinde Reeskont Uygulaması Ve Muhasebeleştirilmesi. *Vergi Raporu,* 159: 131-143.
- KARAPINAR, A. ve EFLATUN, A. O. (2019). Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı Uygulama ve Yorumları. Ankara: Gazi Kitabevi.
- KÖY, M. (2021). TMS/TFRS, BOBİ FRS ve VUK Değerleme Hükümlerinin Uygulamaları ve Farklılıkları. Ankara: Gazi Kitabevi.
- KÜÇÜK, M. (2016). Değerleme ve Dönem sonu İşlemleri. Ankara: Yaklaşım Yayınları.
- ÖZBİRECİKLİ, M., KIYMETLİ ŞEN, İ. ve TÜM, K. (2020). BOBİ FRS. Ankara: Detay Yayıncılık.
- ÖZERHAN, Y. ve SULTANOĞLU, B. (2018). Uygulamalı BOBİ Finansal Raporlama Standardı. Ankara: Gazi Kitabevi.
- ÖZTÜRK, B. (2006). Dönemsonu Envanter ve Değerleme İşlemleri. Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları.
- ÖZYER, M. A. (2018). Açıklama ve Örneklerle Vergi Usul Kanunu Uygulaması. İstanbul: Maliye Hesap Uzmanları Derneği.
- SELVİ, Y. ve ERCAN, M. (2018). Bobi Frs Kapsamında Stoklar. *Muhasebe Enstitüsü Dergisi*, 16(59): 47-57.
- ŞİMŞEK, A., ÖZKÖK S. ve GÜNDÜZ, N. K. (2013). Vergi Muhasebesi. İstanbul: Oluş Yayıncılık.
- YILMAZ, K. (2000). VUK, GVK, KVK ve KDVK Açısından Değerleme. Ankara: T.Ş.O.F. Matbaacılık.
- YÜCEL, S., ÖNCÜ, M. A. ve AKCAN, A. (2020). Türkiye'deki Güncel Muhasebe Mevzuatına Göre Finansal Araçların Sınıflandırılması Ve Değerleme Hükümlerinin Karşılaştırılması, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,* 19(73): 19-73.